

Specialus dienraščio „Respublika“ priedas

Kazimiero Linkevičiaus nuotr.

Trispalvės kaina

Prieš 60 metų, pačiu sovietmečio žydėjimu, Šakiuose virš vandentiekio bokšto suplevėsavos trispalvė. Beveik pusę dienos saugumiečiai nedrįso prisitarti prie bokšto ir vėliavą nuplėšti. Bokštas buvo apklijuotas įspėjimais „Užminuota, užminuota, užminuota“. Apstulbintiems didingo reginio šakiečiams net į galvą nešovė, kad vėliavą iškelti pasiryžo du vienuoliktokai, priklausę slaptai Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio grupei. Saugumiečiai buvo priversti ne tik sutrikę žiūrėti į didingai plevėsuojančią trispalvę, keliais jie šliaužiojo po miestą rankiodami smulkičius raudonos, žalios ir geltonos spalvos kvadratėlius. Vėliava saugumiečiams buvo jausmas, padėjęs aptikti beveik metus nesusektų atsišaukimų platintojų pėdsakus. 1952 metais 11 Šakių vidurinės mokyklos vienuoliktokų, išvadinti Tėvynės išdavikais, užsipelnė po 25 metus tremties ir lagerių.

Dalia BYČIENĖ
„Respublikos“ žurnalistė

- Ar žinojote, kuo rizikuojate?
- „Respublika“ klausė 1952 metų Šakių Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio grupės narės Elenos GRYBINAITĖS.

- Vieną dieną gavau kvietimą prisidėti prie Laisvės kovos sąjūdžio grupės. Tokį pat laišką gavau mano draugės Danutės Baukytės, Onutės Venterytės, Elena Baltrušaitytės. Niekas nepasirašė, bet ilgai nesvarsčiusi atsakiau, kad sutinku. Paaiškėjo, kad laišką parašė vienas mūsų klasės berniukas. Slaptoje grupėje buvo 7 berniukai ir 4 mergaitės iš mūsų 43 mokinių klasės. Apie mūsų grupę niekas neturėjo žinoti, netgi mūsų tėvai. Šimtadienis sutapo su vasario 16-ąja, mokytojai neleido tą dieną rengti šimtadienio, bet mes užsispyrėme ir patyliukais ruošėmės. Švęsti šimtadienio neteko nei tą, nei kitą šeštadienį, nei apskritai kada nors. Naktį į vasario 16-ąją mūsų grupės nariai Pranas Bučys ir Antanas Karalius (abu jau mirę - red. past.) ant

Šakių vandentiekio bokšto iškėlė trispalvę. Kad vėliava bus keliamas, mes, grupei priklausančios mergaitės, nežinojome. Berniukai norėjo mus apsaugoti. Vasario 16-osios rytą atėjusi į klasę ir pamačiau klasės draugus prie lango susispietusius, visa mokykla į langus buvo sulipusi. Mokiniai lyg užburti žiūrėjo į trispalvę, plazdančią ant vandentiekio bokšto. Vyrukai Vasario 16-ajai ruošėsi ilgai, skaičiavo sargybinių žingsnius - per kiek laiko nueina nuo vieno bokšto krašto iki kito. Per fizikų būrelio ekskursiją į bokštą pasigaminos spynos atspaudą, kad galėtų pritaikyti raktą. Neteko tuo raktu pasinaudoti, lyg tyčia sargybiniai spyną pakeitė, bet draugai trauktis nenorėjo. Jie kažkaip įsigavo į bokšto patalpas, užsiropštė į viršų ir trispalvę vis tiek iškėlė. Vėliavą vaikinai patys nusiadažė, patys pasisiuvo. Vienos iš trijų spalvų dažų Šakiuose nerado, jos ieškoti teko Kaune.

- Kaip saugumas susekė jus, merginas, jeigu apie vėliavą nieko nežinojote?

- Darydami vaikinų namuose kratas jie rado mūsų susirinkimų protokolus su slapyvardžiais. Suėmė mus visus nesvarstydami, kas ir ką buvo spėję nuveikti. Aš tik atsišaukimus platindavau, o bausmę gavau aukščiausią. Vasarą tuos lapelius per atidarytus langus mėtydavome, mokykloje į kišenes kaišiojome, kaimuose įsigudrinome atsišaukimus pritvirtinti pievose prie gyvulių kuolų. Žinojome, kad atėjęs perkelti galvijo savininkas atsišaukimą pamatys. Atsišaukimus berniukai spausdino miške, tam jie buvo net rašomąją mašinėlę įsigiję. Mums tik pasakydavo, kur jie pakišti. Pasiimdavome, pasidalydavome ir išnešiodavome.

- Kaip reaguodavo žmonės, radę atsišaukimą? Ar neskubėdavo pranešti saugumui?

- Saugodami vaikus, suaugusieji namie apie tai stengėsi nekalbėti. Ar reaguodavo radę atsišaukimą? Manau, kad reaguodavo. Vieną kartą pati mačiau, kaip mano klasės draugė palto kišenėje aptikusi atsi-

šaukimą puolė jį skaityti, o paskui susigriebė, smulkiai lapelį suplėšė, o skiauteles atgal į kišenę susidėjo. Kai namie tuos lopelius bandė sudėti, į duris pasibeldė saugumietis. Mūsų klasė buvo didelė, jaunuolių buvo visokių. Matyt, kažkas pamatė ir pranešė, kam reikia.

- Ar jautėte baimę, kai jus suėmė, nuteisė 25 metus kalėti, vežė į lagerį? Ar kada nors gailėjotės, kad gavusi nepasirašytą kvietimą sutikote nueiti į susitikimą?

- Baimės nebuvo. Iki pat paskutinės minutės negalvojau, kad mus taip griežtai nuteis. Pirmiausia sulaukė berniukus, o vasario 16-ąją klasėje berniukų sėdėjo nedaug. Pirmadienį iš klasės išsivedė tris mano drauges. Parėjusi į nuomojamą butą po pamokų apstulbau. Viskas buvo apversta, drabužiai išmėtyti, tapetai nuplėšyti. Mes tada su Danute kartu gyvenome, jos sijnuko atlankoje rado mažą trispalvę, tad manė, kad tą trispalvę visur prikaišiota. Mano daiktuose jiems užkliuvo lapelis su trigonometrijos formulėmis. „Kas čia per ženklai? Ką jie reiškia?“ Formuliu mažaraščiai saugumiečiai nemokėjo, todėl įtarė, kad tai kažkokie slapti kodai. Manęs taip labai nesaugojo, leisdavo vienai nueiti į lauko tualetą, o Danutę ir ten lydėdavo. Pasinaudojusi proga, išnešiau jos dienoraštį, užkasiau sniege. Kitą dieną į mokyklą atėjo ir manęs. Neleido į klasę sugrįžti pasiimti nei knygu, nei pirštinių. Varė mane gatvės viduriu, kaip tikrą nusikaltėlę, o iš paskos du vyrai sekė su šautuvais. Jaučiau, kur veda, bet galvojau, kad apklaus ir paleis. Po apklausos atnešė maišą su drabužiais ir nuvedė į mašiną, ten jau sėdėjo kitos trys mano bendraklasės. Nieko kito nesugalvojau, tik kad veža į pamiškę sušaudyti. Taip prasidėjo mūsų kelionė į Sibirą. Išmėtė mus po skirtingus lagerius, mane išsiuntė į Karagandos Kengyro lagerį. Teisė pagal sunkius straipsnius: organizuota veikla, Tėvynės išdavimas ir agitacija.

Tėvus pamačiau 1957 metais. Nepyko tėvai, kurgi jie pyks, varge, juk ir jie nenorėjo tų rusų, bet jie netikėjo, kad vaikas šitai gali padaryti. Iš karto leido tik du laiškus per metus tėvams parašyti ir tuos pačius rusų kalba.

- Kaip tremtis pakeitė jūsų požiūrį? Ko labiausiai gaila?

- Dėl savęs tai aš nesigailiu, o kad tėvus ne laiku į kapus nuvarčiau, tas tiesa. Savo šeimos nesukūriau. Galėjau ir nelikti viena, bet jaučiausi atsakinga tėvams, kurie atokiame kaime liko gyventi vieni. Sąžinė visą laiką graužė, kad juos nuskriaudžiau, tad kiekvieną savaitgalį važiuodavau pas juos, padėdavau. Dėl manęs šeima nukentėjo ir materialiai. Kai mane nuteisė, iš tėvų atėmė vieną ketvirtadalį turto. Atseit mano dalį. Ką aš, septyniolikmetė, galėjau uždirbti? Mokėjo tėvai ir pinigais, ir grūdais.

Kokie mes sugrįžome? Suluošinti sunkaus darbo, paveikti psichologiškai, bet nesužlugdyti. Parvažiavusi suaugusiųjų mokykloje pabaigiau dvyliktoją klasę. Man sekėsi matematika, bet buvo baisu,

kad manęs su tokia praeitimi jokia aukštoji mokykla nepriims. Mokytojai patarė važiuoti į Rusiją ir ten mokytis. Buvau jau sotė tos Rusijos, surizikavau stoti į Vilniaus universitetą mokytis matematikos, nes ten nebuvo konkurso. Negavau bendrabučio, niekas nenorėjo prregistruoti, visą laiką buvau sekama. Bet studijas pabaigiau, gavau paskyrimą į Marijampolės maisto pramonės automatų gamyklą. Dirbau gerai, dėl darbo man niekas priekaištų neturėjo, skaičius valdžiau, prasimušiau, tapau tiekimo skyriaus viršininke. Į miesto garbės lentą manęs nedėjo, bet tų „geležų“ ir garbės raštų esu gavusi ne vieną.

- Kaip jums atrodo, ar dabartinis jaunimas galėtų tokiems darbams pasiryžti kaip jūs, pokario kartos septyniolikmečiai?

- Na, gal ne visas, bet atsirastų. Kaip dabar važiuoja kapų tvarkyti į Rusiją, tik dabar žmonėms daugiau reikia pinigų.

- Ar geriau dabar žmonėms gyventi?

- Sakytų, kad žmonės gyvena geriau, tik visi mes niurzgame, kad neturime pinigų. Yra čia tiesos, negali sakyti, bet pasižiūrėkime, kas mus valdo. Ar ne tie patys, kurie valdė anksčiau? Persivertė ant kito šono ir sėdi toliau. Ir dabar tos neteisybės yra daug. Korupcija baisiai išsišakojusi. Žmonės sumaterialėjo: „Man, man, man“.

Nelabai norėčiau sutikti, kad negalima darbo susirasti. Geresnį ar blogesnį darbą vis tiek gali susirasti. Darbas ne taip svarbu, kad tik pinigų duotų. Jeigu tik turėčiau sveikatos ir man labai reikėtų darbo, eičiau dirbti bet ką. Jeigu dirbdamas užsirekomenduosi, tai po trupučiuką žengsi aukštyn. Daug duoda auklėjimas.

Viena pažįstama važiuoja į Vokietiją senukų slaugyti, o kodėl čia tų senukų nepaslaugius? Darbuotojos dejuoja, kad neapsidirba. Suprantu, kad čia mažiau uždirba, bet darbas juk Tėvynėje.

Geriausia, kas buvo mano gyvenime, - atgimimas. Prisimenu, sėdime Pašėsupio parke Marijampolėje per pirmą mingą mudvi su mūsų sąjūdžio grupės nare, taip pat kalėjusia lageryje, ir matome: ateina atplaukia trispalvių jūra. Spaudėme viena kitai rankas, ašaros byrėjo, žodžiai įstrigo. Prieš tokią akimirką nublanksta visos tremtys. Dabar žmonės ne visada gerbia trispalvę, nevertina, nežino jos kainos. Net ir per šventes nenori trispalvės iškelti, sako, sunku. Trispalvė nėra šiaip sau medžiagos skiautė. Pagarba jai priklauso nuo šeimos, nuo auklėjimo mokykloje. Manau, kad žmonėms mūsų platinamų žodžių reikėjo tada, reikės ir ateityje.

- Ar tikite ateitimi?

- Aš beveik tikiu Lietuvos ateitimi, nes Tėvynės šauksmas yra didelis. Jaunimas, užsienyje kuriantis lietuviškas šeimas, turėtų sugrįžti. Bet nelabai įsivaizduoju, kaip dabartinis jaunimas paėmęs valdžią susitvarkytų, jiems būtų labai sunku.

Eltos nuotr.

Latvija po referendumo. Pamokos Lietuvai

Latvijos valstybė prieš dvi savaites sulaukė milžiniško išbandymo - referendumo dėl antrosios valstybinės (rusų) kalbos priėmimo. Išbandymą išlaikė. Dauguma rinkėjų - 74,8 proc. - pasisakė prieš valstybinės kalbos statuso suteikimą tautinės mažumos (rusų) kalbai. Už rusų kalbos statuso suteikimą balsavo 24,88 proc. gyventojų. O referendumo žmonės dalyvavo labai aktyviai - net 70, 73 proc. balsavimo teisę turinčių Latvijos piliečių. Ko lietuviai turėtų pasimokyti iš kaimynų? Juk Lietuvoje taip pat kurstomas tautinių mažumų nepasitenkinimas.

Apie tai prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojų stalo diskutavo buvęs Lietuvos valstybės ambasadorius prie Europos Tarybos Neris GERMANAS, Seimo narys Valdemaras VALKIŪNAS, ir dabar turintis daug ryšių su Latvija, Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signatarai Audrius BUTKEVIČIUS ir Egidijus BIČKAUSKAS. Diskusiją veda Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS. Viešojoje erdvėje išsakyta įvairių nuomonių dėl referendumo Latvijoje. Kokie jūsų vertinimai?

N.GERMANAS: Pastaraisiais metais daugiau ar mažiau susidūriau su Latvijos problemomis, nes man buvo pavesta kartu su ambasadoriumi parengti studiją apie Lietuvos ir Latvijos integravimo perspektyvas. Aišku, referendumas turėjo vykti ir jis įvyko, rezultatas gautas toks, koks ir buvo prognozuojamas. Manau, Latvijai labai svarbu tai, kad šis sprendimas atmeta bet kokias abejones dėl latvių kalbos ir jos perspektyvų. Tai yra labai svarbi ir Lietuvai.

Audrius BUTKEVIČIUS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

Vissais laikais palikdavome latvius, šiuo atveju mes irgi kiek galėdami juos palaikėme. Norėčiau pasakyti tik viena - tarp mūsų susiklostė gana seni ir tvirti santykiai. Būtų galima ilgai kalbėti apie baltų valstybes, baltų tautas, baltų kalbas ir pan., bet iš tikrųjų tai yra politinis palaikymas - tiek Lietuvos, tiek Latvijos, dar pridėčiau ir Estiją.

Būdamos trys Baltijos valstybės mes visą laikąėjome kartu, turėjome savo pozicijas Strasbūre, Europos Taryboje, visą laiką susitinkdavome, kartu spręsdavome. Todėl manau, kad Lietuvos pozicija yra vienareikšmė. Mes džiaugiamės rezultatais ir esame įsitikinę, kad latvių kalba privalo būti vienintelė kalba, kaip ir lietuvių.

Kita vertus, referendumas patvirtino tai, ką mums kalbėjo daugelis latvių, pradėdant aukščiausiais valstybės pareigūnais, - kad reikia spręsti klausimą dėl rusakal-

lavimasis Latvijai įstojus į ES 2004 metais, išsivaikščiojimas po kitas šalis ir davė daug minusų, bet referendumas buvo proga laiku pasitikrinti, pamąstyti, kodėl viskas taip vyksta ir ką toliau daryti.

A.BUTKEVIČIUS: Norėčiau oponuoti anksčiau kalbėjusių kolegų išsakytoms optimistinėms gaidelėms, esą latviai nugalėjo ir dabar latvių kalbai niekas negresia.

Koligos, tai yra pirmas rimtas agresijos aktas per 20 metų. Pirmą kartą buvo viešai pareikalauta tautinės mažumos kalbai įstatymu suteikti vienodas teises kaip ir senųjų šios vietos gyventojų. Šitas agresijos aktas, žinoma, yra susijęs su procesais Rusijoje. Kadangi ir Rusijoje dabar vyksta intensyvi kova tarp politinių jėgų, kurios bando, kaip, sakykime, Putinas, palaikyti tam tikrą pusiausvyrą tarp vakarietišku tendencijų, t.y. demokratinųjų procesų Rusijoje ir Rusijos interesų, ir tų, kurios visiškai nedviprasmiškai teigia, kad reikia atkurti TSRS senosiose ribose ir kad tos ribos turi sutapti su Rusijos imperijos ribomis. Į tai, kas įvyko Latvijoje, žvelgiu kaip į šių jėgų veiklos manifestaciją.

E.BIČKAUSKAS: Turėsime mes integruoti ir integruosime, niekur nedingsime, deja. Mano nuomone, tai yra neišvengiama ir privaloma, kitaip turėsime daugiau konfliktų.

Aš nesakau ir nebandau teigti, kad referendumas ir situacija, kuri susidarė Latvijoje, yra atitinkamų Rusijos jėgų poveikis ir t.t. Tas poveikis yra, bet bijau, kad mes jį perversiname.

Bet, nori nenori, istorinės paralelės sugrįžta. Teisingai Audrius įvardijo, ir jei iš tikrųjų taip ir yra, galbūt ne agresijos, bet istorinės paralelės yra... Prisiminkime, 1920 metais Latvija ir Lietuva pasirašė atitinkamas sutartis, praėjo 20 metų, ir žinome, kas įvyko. Dabar kažkas panašaus. Sulaukėme atitinkamo momento.

Kita vertus, dabartinėmis sąlygomis tokios valstybės, kaip Lietuva, Latvija, jei neišsaugos savo kalbos, vienareikšmiškai neišsaugos ir savo valstybių. Latvijos situacija iš tikrųjų kur kas sudėtingesnė negu mūsų. Mes palaikėme giminingą, netgi kalbos prasme, valstybę, bet mes neturime kitos išeities, Latvijos pralaimėjimas šiuo atveju būtų ir mūsų pralaimėjimas. Vienareikšmiškai.

Kitas dalykas - rusakalbių situacija. Latvijoje rusakalbius galima skirstyti įvairiai - į tuos, kurie nuo neatmenamų laikų gyvena, kurie yra kariškiai, pasilikę po tarnybos, į vadinamuosius limitininkus. Ir kiekviena grupė turi savitumą, atskirą požiūrį į savo, netgi į latvių kalbą.

Jėgu neklystu, iki 1940 m. Rygoje rusakalbių buvo tik apie 8

proc., 1990 m. - 47 proc. Skaiciai milžiniški. Kai mes optimistiškai vertiname referendumo rezultatus, nepamirškime, kad yra ir kita problema. Balsavo tai tik piliečiai, o kurie neabsavo ir nedalyvavo referendume - tai nuolat gyvenantys, egzistuojantys, sudarantys ten atitinkamą terpę ir nuomonę, tai yra dalis tų, kurie neturi pilietybės.

Taigi referendumo - neabejojau, kad jo rezultatas būtų toks pat, - skaičiai galėtų pasikeisti. Aš nežinau, kokios valstybės bus po 100 metų, kokias formas įgaus, bet dabartinėje situacijoje, dar kartą pasikartosiu, mūsų sąlygomis prarasti kalbą (nors kai kurios valstybės gali sau tai leisti) negalime. O integracija privalo vykti vienokiais ar kitokiais būdais.

N.GERMANAS: Tikrai nesu arba nenoriu būti optimistas, sakyti, kad viskas yra labai gerai. Jokiais būdais negalima supaprastinti situacijos.

Dėl kalbos, manau, čia niekas nesikeičia. Kalba yra bet kurios tautos, bet kurios valstybės pagrindas. Kodėl aš paminėjau žodį „integracija“? Aišku, lengva yra iš šalies sudirė Latvijoje, yra atitinkamų Rusijos jėgų poveikis ir t.t. Tas poveikis yra, bet bijau, kad mes jį perversiname.

Mano nuomone, tai yra neišvengiama ir privaloma, kitaip turėsime daugiau konfliktų.

Aš nesakau ir nebandau teigti, kad referendumas ir situacija, kuri susidarė Latvijoje, yra atitinkamų Rusijos jėgų poveikis ir t.t. Tas poveikis yra, bet bijau, kad mes jį perversiname.

Bet, nori nenori, istorinės paralelės sugrįžta. Teisingai Audrius įvardijo, ir jei iš tikrųjų taip ir yra, galbūt ne agresijos, bet istorinės paralelės yra... Prisiminkime, 1920 metais Latvija ir Lietuva pasirašė atitinkamas sutartis, praėjo 20 metų, ir žinome, kas įvyko. Dabar kažkas panašaus. Sulaukėme atitinkamo momento.

Kita vertus, dabartinėmis sąlygomis tokios valstybės, kaip Lietuva, Latvija, jei neišsaugos savo kalbos, vienareikšmiškai neišsaugos ir savo valstybių. Latvijos situacija iš tikrųjų kur kas sudėtingesnė negu mūsų. Mes palaikėme giminingą, netgi kalbos prasme, valstybę, bet mes neturime kitos išeities, Latvijos pralaimėjimas šiuo atveju būtų ir mūsų pralaimėjimas. Vienareikšmiškai.

Kitas dalykas - rusakalbių situacija. Latvijoje rusakalbius galima skirstyti įvairiai - į tuos, kurie nuo neatmenamų laikų gyvena, kurie yra kariškiai, pasilikę po tarnybos, į vadinamuosius limitininkus. Ir kiekviena grupė turi savitumą, atskirą požiūrį į savo, netgi į latvių kalbą.

Jėgu neklystu, iki 1940 m. Rygoje rusakalbių buvo tik apie 8

proc., 1990 m. - 47 proc. Skaiciai milžiniški. Kai mes optimistiškai vertiname referendumo rezultatus, nepamirškime, kad yra ir kita problema. Balsavo tai tik piliečiai, o kurie neabsavo ir nedalyvavo referendume - tai nuolat gyvenantys, egzistuojantys, sudarantys ten atitinkamą terpę ir nuomonę, tai yra dalis tų, kurie neturi pilietybės.

Taigi referendumo - neabejojau, kad jo rezultatas būtų toks pat, - skaičiai galėtų pasikeisti. Aš nežinau, kokios valstybės bus po 100 metų, kokias formas įgaus, bet dabartinėje situacijoje, dar kartą pasikartosiu, mūsų sąlygomis prarasti kalbą (nors kai kurios valstybės gali sau tai leisti) negalime. O integracija privalo vykti vienokiais ar kitokiais būdais.

N.GERMANAS: Tikrai nesu arba nenoriu būti optimistas, sakyti, kad viskas yra labai gerai. Jokiais būdais negalima supaprastinti situacijos.

Dėl kalbos, manau, čia niekas nesikeičia. Kalba yra bet kurios tautos, bet kurios valstybės pagrindas. Kodėl aš paminėjau žodį „integracija“? Aišku, lengva yra iš šalies sudirė Latvijoje, yra atitinkamų Rusijos jėgų poveikis ir t.t. Tas poveikis yra, bet bijau, kad mes jį perversiname.

Mano nuomone, tai yra neišvengiama ir privaloma, kitaip turėsime daugiau konfliktų.

Aš nesakau ir nebandau teigti, kad referendumas ir situacija, kuri susidarė Latvijoje, yra atitinkamų Rusijos jėgų poveikis ir t.t. Tas poveikis yra, bet bijau, kad mes jį perversiname.

Bet, nori nenori, istorinės paralelės sugrįžta. Teisingai Audrius įvardijo, ir jei iš tikrųjų taip ir yra, galbūt ne agresijos, bet istorinės paralelės yra... Prisiminkime, 1920 metais Latvija ir Lietuva pasirašė atitinkamas sutartis, praėjo 20 metų, ir žinome, kas įvyko. Dabar kažkas panašaus. Sulaukėme atitinkamo momento.

Kita vertus, dabartinėmis sąlygomis tokios valstybės, kaip Lietuva, Latvija, jei neišsaugos savo kalbos, vienareikšmiškai neišsaugos ir savo valstybių. Latvijos situacija iš tikrųjų kur kas sudėtingesnė negu mūsų. Mes palaikėme giminingą, netgi kalbos prasme, valstybę, bet mes neturime kitos išeities, Latvijos pralaimėjimas šiuo atveju būtų ir mūsų pralaimėjimas. Vienareikšmiškai.

Kitas dalykas - rusakalbių situacija. Latvijoje rusakalbius galima skirstyti įvairiai - į tuos, kurie nuo neatmenamų laikų gyvena, kurie yra kariškiai, pasilikę po tarnybos, į vadinamuosius limitininkus. Ir kiekviena grupė turi savitumą, atskirą požiūrį į savo, netgi į latvių kalbą.

Jėgu neklystu, iki 1940 m. Rygoje rusakalbių buvo tik apie 8

proc., 1990 m. - 47 proc. Skaiciai milžiniški. Kai mes optimistiškai vertiname referendumo rezultatus, nepamirškime, kad yra ir kita problema. Balsavo tai tik piliečiai, o kurie neabsavo ir nedalyvavo referendume - tai nuolat gyvenantys, egzistuojantys, sudarantys ten atitinkamą terpę ir nuomonę, tai yra dalis tų, kurie neturi pilietybės.

Taigi referendumo - neabejojau, kad jo rezultatas būtų toks pat, - skaičiai galėtų pasikeisti. Aš nežinau, kokios valstybės bus po 100 metų, kokias formas įgaus, bet dabartinėje situacijoje, dar kartą pasikartosiu, mūsų sąlygomis prarasti kalbą (nors kai kurios valstybės gali sau tai leisti) negalime. O integracija privalo vykti vienokiais ar kitokiais būdais.

N.GERMANAS: Tikrai nesu arba nenoriu būti optimistas, sakyti, kad viskas yra labai gerai. Jokiais būdais negalima supaprastinti situacijos.

Dėl kalbos, manau, čia niekas nesikeičia. Kalba yra bet kurios tautos, bet kurios valstybės pagrindas. Kodėl aš paminėjau žodį „integracija“? Aišku, lengva yra iš šalies sudirė Latvijoje, yra atitinkamų Rusijos jėgų poveikis ir t.t. Tas poveikis yra, bet bijau, kad mes jį perversiname.

Mano nuomone, tai yra neišvengiama ir privaloma, kitaip turėsime daugiau konfliktų.

Aš nesakau ir nebandau teigti, kad referendumas ir situacija, kuri susidarė Latvijoje, yra atitinkamų Rusijos jėgų poveikis ir t.t. Tas poveikis yra, bet bijau, kad mes jį perversiname.

Bet, nori nenori, istorinės paralelės sugrįžta. Teisingai Audrius įvardijo, ir jei iš tikrųjų taip ir yra, galbūt ne agresijos, bet istorinės paralelės yra... Prisiminkime, 1920 metais Latvija ir Lietuva pasirašė atitinkamas sutartis, praėjo 20 metų, ir žinome, kas įvyko. Dabar kažkas panašaus. Sulaukėme atitinkamo momento.

Kita vertus, dabartinėmis sąlygomis tokios valstybės, kaip Lietuva, Latvija, jei neišsaugos savo kalbos, vienareikšmiškai neišsaugos ir savo valstybių. Latvijos situacija iš tikrųjų kur kas sudėtingesnė negu mūsų. Mes palaikėme giminingą, netgi kalbos prasme, valstybę, bet mes neturime kitos išeities, Latvijos pralaimėjimas šiuo atveju būtų ir mūsų pralaimėjimas. Vienareikšmiškai.

Kitas dalykas - rusakalbių situacija. Latvijoje rusakalbius galima skirstyti įvairiai - į tuos, kurie nuo neatmenamų laikų gyvena, kurie yra kariškiai, pasilikę po tarnybos, į vadinamuosius limitininkus. Ir kiekviena grupė turi savitumą, atskirą požiūrį į savo, netgi į latvių kalbą.

Jėgu neklystu, iki 1940 m. Rygoje rusakalbių buvo tik apie 8

savo kiauulėmis, aš nežinau. Žemė lieka ta pati, o man šitas arabas nuodano niekuo nesiskiria.

Dabar apie kinus. Kinijos valstybė duoda pakankamai daug lėšų savo žmonėms, kurie emigruoja į svetimą valstybę, duoda jiems pradinį pinigų imonėi įkurti, duoda pinigų nuomotis prekybos plotams, t.y. jie sudaro starto sąlygas savo verslininkams, kurie yra ne tik verslininkai, bet ir tiesiogine prasme šitos valstybės atstovai, jos interesus atstovai svetimoje šalyje.

Liberalizmas yra ta infekcija, kuri kelia labai didelę grėsmę. Ir Latvijai, ir Lietuvai

Valdemaras VALKIŪNAS
Seimo narys

Čia yra grėsmės elementas, bet kaip tik tam reikalinga valstybė, kad ji valdytų šitas grėsmes.

V.VALKIŪNAS: Norėčiau pasisakyti, kaip išsīgimta nacija ir norėčiau pabandyti atsakyti į klausimą, kokias įgas formas valstybės. Imperijų tikslas buvo visada pavergti tautas per kalbą.

Dabar lietuviai, išvažiuojantys į užsienį, jiems jau anglų kalba ir lietuvių greitai susilygins, prioritetas jau bus anglų kalba, ne lietuviai. Tai jie dar kažkurį laiką sąlyginai bus patriotai Lietuvos, bet jų valkai, nemokantys ar blogai mokantys lietuvių kalbą ar latvių kalbą, nes čia paralelės bus vienodos, nes čia iš žmogaus išeinanti prigimtis ir psichologijos. Todėl į visa šitą reikia kurti tokias priekštas dabar, šiaandien, kad pasekmės jau dabar būtų numatytos tokios, kad tos formos būtų kaip mes dabar susitarim, o ne taip, kad paskui bus kita dauguma, pakeis Konstituciją ir mes tada aimanuosim, kodėl taip nutiko.

Nemanau, kad tie musulmonai, kurie atrodo grėsminga dalis, apskritai būtų suinteresuoti gyventi Latvijoje ar Lietuvoje. Daugeliu atveju šitie žmonės turi krūvą fantazijų apie tai, kaip gera gyventi Europoje. Europinė propaganda yra sukūrusi visoje Afrikoje tokią Europos įvaizdį, kur viskas duodama už dyką, ir vos tik žmonės, perplaukę su vargana valtele per jūrą, atsiduria čia ir išlipa kur nors Italijos pakrantėje, paaiškėja, kad jie čia gaus mažiau, negu gaudavo pas save Afrikoje iš įvairių dotacijų. Ir tada prasideda verksmas: kurgi ta Europa, kuri mums tiek daug pažadėjo.

Tie žmonės, atsidūrę Europoje, ne tik nesintegruoja, jie susikuria savo atskiras grupes, gyvena savo gyvenimus, taiko Šariauto įstatymus. Yra Europoje valstybių, kurios yra įteisinusios Šariato įstatymus, apie artimiausius valsty-

ni nori integruotis, neatstumi jų. O mes savo ruožtu irgi turėtume bandyti spręsti kai kuriuos klausimus ir pamažu likviduoti žaizdeles.

A.BUTKEVIČIUS: Be abejo, su latviais turime ne tik bendrumų, bet ir labai daug skirtumų. Skiriasi nacionaliniai charakterai. Ko gero, dėl katalikybės ir protestantizmo kartais atrodo, kad mus vienija tik kalbiniai dalykai.

Turbūt žinote, kad protestantai yra gana pragmatiški žmonės. Tarkim, katalikai sako, kad turtuolis pakliūs į dangų taip sunkiai, kaip kupranugaris gali pralįsti pro adatos skylutę. O protestantai, atvirščiai, sako, kad jeigu žmogus turtingas, tai, pasirodo, Dievas jam padeda, taip pat kad yra tiesioginis ryšys su Dievu. Tai viena nacija yra labai ideologizuota, tai yra mes, lietuviai, turintys daugybę sentimentų. Kita nacija yra praktiška, gerai organizuota. Matyti, kaip šie dalykai lėmė istoriją.

Tarkim, Lietuvoje partizaninis karas vyko iki 1960-ųjų metų, o latviai jį baigė maždaug per ketverių metus. Ir tai lėmė demografinę situaciją, tai lėmė, kodėl Rygoje rusakalbių skaičius išaugo nuo 8 proc. iki 47 proc., kitais skaičiais, iki 51 proc., netgi daugiau. Taigi mes turime daug skirtumų, netgi per šį dvidešimtmetį Lietuva pasiskuski į Lenkiją, nesūplėtoti ryšiai su baltarusiais, bet kaip tik baltarusiai, ukrainiečiai pagal nacionalinius charakterius artimesni.

G.JAKAVONIS: Minėjote skirtumus tarp lietuvių ir latvių, bet aš vis dėlto būčiau linkęs ieškoti tarp mūsų panašumų. Su latviais turbūt tik mes vieni turime bendrą valstybinę šventę - Jonines, arba Rasas. Vadinasi, yra bendrybių nuo pat pagonybės laiku.

E.BIČKAUSKAS: Jeigu šis referendumas būtų pasibaigęs blogo rezultatu, tai būtų vienas didžiausių smūgių, bene didžiausias smūgis iš išorės nuo 1990 m. Bendrumų mes turime. Ne tik turime, bet ir pu truptų reikia tai skatinti. Dėl rusakalbių integracijos yra vienas niuansas. Dalis rusakalbių, kurie tenai gerai įsikūrę, galvoja, kad viskas yra gerai, bet be latvių būtų dar geriau ir be latvių kalbos būtų dar lengviau.

Parenę Jovita MILAŠIENĖ

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.zalgriris.org

Reikia gyventi Lietuvai, ne iš Lietuvos

Dalyvaudami Nacionalinių vertybių rinkimuose ir balsuodami už mūsų (Pasvalio) krašto istorines asmenybes - tris brolius Vileišius, kurie yra nusipelnę tokio įvertinimo, siunčiame apie juos straipsnį, į kurį įkomponavome jaunų žmonių - gimnazistų - samprotavimus, liudijančius, kad Lietuva turi viltį.

„...matydami, broliai lietuviai, savo Tėvynės veiksmingą padėtį ir nepriteklių stiprumą, nenustokite vilties ir kiek kuom kas galėdami darbuokitės dėl jos pagalbos“, - raginantys Petro Vileišio žodžiai ne tik liudija jo paties vertybines nuostatas, bet ataidi iki mūsų ir po šimtmečio aktualia prasme: dirbkime dėl Lietuvos!

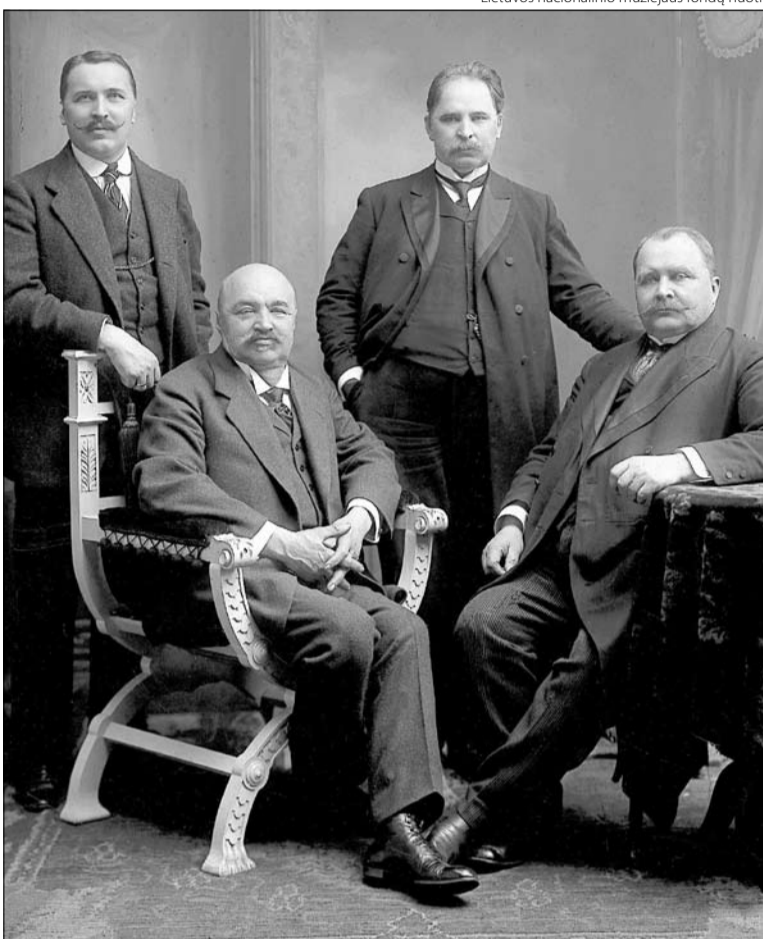
Dar vaikystėje tėvų įdiegtas suvokimas, kad tik darbas yra šeimos ir tautos gerovės pamatas, Vileišių vaikus skatino gyvenimą įprasminėti konkrečia veikla, o ne tik skelbiamomis idėjomis ar skambiais žodžiais. Tėvynės labui savo veiklą paskyrė trys broliai - Petras, Jonas ir Antanas - turėjo ir gražią idėją: stiprus ūkis ir kultūra - tautos išlikimo, valstybės klestėjimo garantas. Savo pareigą jie laikė turimas žinias, praktinius įgūdžius panaudoti Lietuvos gerovei kurti. Nesiorientavo į atlygį ar pagyras - vadovavosi krikščioniška morale, kuri skelbia artimo meilę ir atmeta savanaudiškumą. Gyvenimo prasme tapo nusistatymas duoti Tėvynei, o ne iš jos imti.

„Gyventi Lietuvai, o ne iš Lietuvos - toks buvo Vileišių moto. Nežinau, kaip atrodo vyresnėms kartoms, bet man nesinori juoktis iš šių žodžių. Visiems turėtų būti aišku, kad, nieko nedavus, nereikia tikėtis atlygio. Norint užsiauginti maisto žiemai, pirmiau reikia pasėti grūdus. Tad kodėl šiuolaikinis lietuvis tikisi iš savo valstybės neįsivaizduojamų turtų, prieš tai nieko neįnešdavęs? Arba tik ima ir neduoda? Mokomės istorijos ir kalbame apie didžius praeities žmones, kad suvoktume, koks ilgas ir sunkus kelias darnios valstybės link. JAV nesusikūrė per dešimtmetį. Kaip nepriklausoma valstybė ji egzistuoja daugiau negu 200 metų. Šimtą kartų ilgiau nei mūsų Lietuva. Ir jei nežinome, kaip kurti ateitį, mokykimės iš tų, kurie ją mums sukūrė.“ (Ernesta R., 4b klasės gimnazistė)

P.Vileišio nuomone, „darbštumas - tai devynios dešimtosios daly mokėjimo gyventi“. Tačiau jis suprato ir kita: nei gero verslininko, nei gero ūkininko nebus be kultūros. Sėkmė lydi tą, kuris vadovaujasi teisingumu, dora ir sąžine. „Dora, sąžiningumas, meilė mums buvo svarbiau už turtą“, - teigia Jono Vileišio dukra Rita Vileišytė-Bagdonienė.

* * *

Kodėl minime tik tris brolius, kodėl Vilniuje statome paminklą trimis Vileišiams - Petriui, Jonui ir Antanui, nors šeimoje užaugo 8 vaikai? Todėl, kad tik jie baigė aukštuosius mokslus ir savo kilniais darbais prisidėjo prie lietuvių tautos gerovės ir Lietuvos valstybės kūrimo. Kiti ūkininkų Vileišių

► ŠVIESUOLIAI. Broliai Vileišiai: Jonas, Petras, Antanas ir Anupras

vaikai rinkosi kitokį kelią, bet irgi dorą ir reikšmingą: Kazimieras ūkininkavo, Anupras dirbo brolio Petro geležinkelių ir tiltų statybos firmoje, Juozas tapo kunigu, dukros Ona ir Morta, kaip ir įprasta to meto moterims, ištekėjusios augino vaikus, rūpinosi šeimų gerove.

„Ką man sako žodis „šeima“? Tai žmonių grupė, piešianti bendrą gyvenimo paveikslą, kuriame slypi daug spalvų ir atspalvių. Visos šeimos turi savo paveikslą, tik tame kūrinyje dominuoja skirtingi atspalviai. Vienas iš gražiausių ir įsimintiniausių - Vileišių šeimos paveikslas. Jiems šeima buvo didžiausia vertybė. Bendromis jėgomis sugebėjo susikurti ne tik puikius tarpusavio santykius, bet kartu siekė kolektyvinės laimės, gerovės. Vien tai, kad žmogus geba nesusivaržyti žodžių „aš“ ir „man“ saitais, daug ką apie jį pasako. Tokia buvo Vileišių šeima, kuri daug buvo nusipelnė Lietuvai. Ši šeima buvo, yra ir bus didis pavyzdys mums, Lietuvos piliečiams.“ (Dovilė V., 2b klasės gimnazistė)

* * *

Anot dr. Jono Balčiaus, Petras Vileišis, vyriausiasis iš brolių, „tapo uola, ant kurios mūsų tautinio Atgimimo veikėjai pastatydino nepriklausomą Lietuvą“. Jonas Šliūpas jį pavadino „Lietuvos atgimimo tėvu“, Vaižgantas - „geruoju lietuvių tautos genijum“. Petras baigė matematikos ir inžinerijos studijas - tapo geležinkelių ir tiltų statybos specialistu. Pelninga profesija leido sukaupti nemenką kapitalą, kurį P.Vileišis paaukojo tautinės kultūros plėtrai ir lietuviškam verslui. Jis - pirmasis lietuvių tautinio atgimimo mecenatas. Dažniausiai jį minime kaip atkaklų kovotoją dėl teisės leisti lietuvišką spaudą susigrąžinimo. Be to, jis įkūrė pirmąją lietuvišką įmonę - geležies dirbinių gamyklą, pirmąją lietuvišką spaustuve, knygyną, pirmąjį lietuvišką dienraštį „Vilniaus žinios“,

kuris žadino tautinį ir kultūrinį lietuvių pakilimą. Kultūros židiniu tapo jo namai Vilniuje, Antakalnyje (dabar juose įsikūręs Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas). P.Vileišis sukviėtė į Vilnių bendram darbui žymiausius lietuvių visuomenės veikėjus (Joną Jablonskį, Gabrielę Petkevičaitę-Bitę, Vaižgantą, Povilą Višinskį ir kt.). Pats išleido apie 100 šviečiamojo pobūdžio knygelių - apie verslą, žemdirbystę, geografiją, istoriją ir kt.

„Geri, prasmingi darbai visais laikais turėjo ir turės išliekamąją vertę. Nesvarbu, kokia forma jie pavirsta: meno kūriniu, didingu pastatu ar sukaupta pinigų suma kilniam tikslui. Jei tik jie nesavanaudiški, visi tampa pažymėti prasmės, gėrio ženklai.“

Tokie yra visiems lietuviams gerai žinomos Vileišių šeimos nuveikti darbai. Visus juos jungia tarsi viena gija - rūpinimasis savo tauta. Kilniam tikslui. Ir nesavanaudiškas.

Šiomis dienomis taip pat vyksta gausybė renginių, labdaros akcijų skambiais pavadinimais. Džiugu, kad jų tikslas kilnus - surinkti kuo didesnę pinigų sumą vaikų namams ar gydymo įstaigoms. Tik kažkodėl atrodo, kad nesavanaudiškas kilnumas ir tikras nuoširdumas vaikšto tyliau ir kukliau, be televizijos prožektorių šviesų, puošnių rūbų ir šampano taurių. O gal tiesiog dabar į gyvenimą žvelgiame paprasčiau, žaismingiau ir mokame svarbus dalykus sujungti su puošnia pramoga... Svarbiausia, kad tebeturime ir įgyvendiname gražius tikslus, ir manau, kad žmonės, kurie jaučiasi laimingesni duodami nei gaudami, visais laikais nusipelnė didžiulės pagarbos“. (Julija R., 1d klasės gimnazistė)

* * *

Jono, Antano ir Petro Vileišių, kurie tuo metu priklausė nelegaliai Dvylikos Apaštalų draugijai, pastangomis 1901 m. lietuviškoms pamal-

doms buvo atsikovota Šv.Mikalojaus bažnyčia Vilniuje. Caro valdžios ir lenkų okupacijos metais ši bažnyčia tapo lietuvių susibūrimo, lietuviybės sklaidimo centru. Čia buvo įrengta lietuviškų knygų slėptuvė.

1904 m. įkurta pirmoji lietuvių organizacija - Vilniaus lietuvių sąjūdo draugija, jos pirmininku išrinktas Antanas Vileišis. Draugija tapo priedanga kitoms organizacijoms: Vaidintojų, muzikantų ir dainuotojų draugijai „Vilniaus kanklės“, Lietuvių beturčių vaikų globos draugijai, Vilniaus dviklasei lietuvių mokyklai - šioji buvo įkurta būtent A.Vileišio pastangomis, jis rūpinosi ir mokyklos išlaikymu. Kadangi A.Vileišis buvo įgijęs gydytojo profesiją, išleido 22 knygeles ir parašė 115 straipsnių medicinos bei higienos klausimais, be to, paskelbė apie 60 straipsnių kultūros ir socialinėmis temomis. Drauge su kitais steigė Lietuvių draugiją nukentėjusiems dėl karo šelpti ir joje dirbo. Prisidėjo organizuojant Didįjį Vilniaus Seimą, dėl to caro valdžia mėnesį jį išlaikė kalėjime.

„Ką aš esu padaręs dėl Tėvynės - Lietuvos? Šis klausimas turbūt kyla ne dažnam emigrantui. Jis negalvoja, ką gera po savęs palieka išvažiuodamas, tad negalėtų atsakyti į tokį klausimą. Geriau ir net didžiuojusi tais žmonėmis, kurie savo gerais darbais ar pasiekimais garsina Lietuvą arba padeda jai išlikti. Pavyzdžiui, sportininkai, dainininkai, aktorai, režisieriai. Šiais laikais nelabai daug tokių Tėvynei atsidavusių asmenybių kaip broliai Vileišiai, kurie visą gyvenimą paaukojo Lietuvai, atgaivino ją. Tikiu, kad Lietuvoje dar bus tokių kilniųjų žmonių kaip jie, o kol kas galime pasidžiaugti tais, kurie savo mažais darbais kasdien džiugina mus visus...“ (Rūta K., 1b klasės mokinė)

* * *

Jonas Vileišis, jauniausias vaikas šeimoje, tapęs teisininku, 10 metų padėjo V.Kudirkai leisti pirmąjį lietuvišką žurnalą „Varpas“. Su bendraminčiais įkūrė Lietuvos mokslo draugiją, Lietuvių dailės draugiją, Lietuvos demokratų partiją, įsteigė savaitraštį „Lietuvos ūkininkas“, dirbo jo redaktoriumi, trejetą metų leido „Vilniaus žinias“, brolio Petro įsteigtą laikraštį, paskui įsteigė ir leido „Lietuvos žinias“. Dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime. Buvo Lietuvos Tarybos narys, 1918 m. vasario 16 d. pasirašė Nepriklausomybės Aktą. Lietuvos Vyriausybėje užėmė ministro pirmininko pavaduotojo, vidaus reikalų ministro, vėliau finansų ministro postus. JAV įkūrė Lietuvos atstovybę, rinko aukas iš Amerikos lietuvių. Lenkams okupavus Vilniaus kraštą, dirbo Kauno, laikinosios Lietuvos sostinės, burmistru. Galima sakyti, sukūrė savivaldos pagrindus. Vėliau buvo paskirtas Valstybės tarybos nariu, rengė Lietuvos civilinio kodekso projektą.

„Visi trys broliai: Jonas, Antanas ir Petras, buvo labai protingi žmonės. Jie pasirinko gyvenime būti ne vartotojais, bet duoti kai ką kitiems. Brolių pasiaukojimo forma buvo viena iš sunkiausių ir svarbiausių: jie kovojo

dėl kažko neapbrėpiamo, nepaliečiamo, bet labai stipriai jaučiamo - dėl laisvės Lietuvai. Ši kova nebuvo vienerių metų planas, ji tęsėsi dešimtmečius. Nesimant jokių priemonių, galėjo viskas pakrypti Lietuvos naudai. Vileišiai galvojo apie savo vaikus, net proanūkius - mąstė apie ateitį, apie tolimesnius žmones, jų gyvenimus. Jų ir kitų lietuvių pastangos atvedė Lietuvą į nepriklausomybę. Broliams Vileišiams pavyko. Mes turime būti laimingi, turėdami savo krašte tokias asmenybes“. (Uršulė S., 1e klasės gimnazistė)

„Broliai Vileišiai visą gyvenimą atidavė Tėvynei. Viską darydavo ne dėl savęs, o dėl kitų. Padėjo žmonėms sunkiu metu, paremdavo, kuo galėdavo. Dėl jų pastangų lietuviai galėjo skaityti lietuviškas knygas, dienraščius. Kai kurios knygos buvo jų pačių parašytos, laikraščiuose galėdavo rasti jų straipsnių.“

Ir dabar lietuviams sunkus metas. Ne taip, kaip anksčiau, bet nenustojame skystis. Blogos naujienos „puikuoja“ pirmuose laikraščiuose puslapiuose. Suaugusiųjų pokalbiai vis nukrypsta Seimo linkui, jie kalba, kaip Lietuvoje blogai, kad reikia greičiau išvykti... O ką mes padarėme, kad čia būtų gerai? Į gerą atsakoma geru. Tie, kurie Tėvynei daro gera, gauna tokį pat atlygį. Bet mums per daug svarbus pinigai. Vertingesni nei šeima ar draugystė. O juk koks geras jausmas yra duoti. Draugui paaiškinti nesuprantamą uždavinį, tapti savanoriu, padaryti gražesnę aplinką... Padėdami kitiems tampame brolių Vileišių sekėjais, tada suprantame, kaip jie jautėsi darydami gera“. (Goda S., 1b klasės gimnazistė)

„Mokydamasi Petro Vileišio vardu pavadintoje gimnazijoje gana daug sužinojau apie šį didį žmogų ir jo brolius. Nepaisydami tuometinių sunkumų, įstatymų ir draudimų, jie siekė pagelbėti Lietuvai, išsaugoti lietuvių bei skatinio lietuvių nepasiduoti tautos žlugdymui. O kas galėjo nutikti, jeigu nebūtų buvę tokių žmonių? Jeigu Vileišiai nebūtų tokie? Ar Lietuva būtų išlikusi? Ar ji būtų gyva? O gal mes šnekėtumėme rusiškai, nežinodami, kokia iš tikrųjų mūsų gimtoji kalba? Net baisu pagalvoti...“

Ar dabar yra tokių žmonių? Jų reikėtų... Lietuva miršta. Tik šį kartą ne nuo svetimų, o nuo savų rankų...“ (Gabrielė P., 1c klasės gimnazistė)

* * *

Dar jaunas būdamas P.Vileišis sakė: „Brangi Tėvyne, kol būsiu gyvas, dirbsiu Tavo labui“. Sena tiesa: vaikai seka tuo, ką mato, tampa panašūs į aplinkinius. Broliai Vileišiai turėjo iš ko imti gerą pavyzdį - iš tėvų: jie išugdė vertybines nuostatas - darbštumą, teisingumą, meilę artimui ir tautinę dviasiją.

Manome, kad kilnias Pasvalio krašto asmenybės - trys broliai Vileišiai - yra nacionalinė vertybė. Atsigręžę į praeitį, randame gražių pavyzdžių, rodančių, kaip reikia šiandien gyventi: Lietuvai, ne iš Lietuvos.

Regina GRUBINSKIENĖ
Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja ekspertė